

MARITIM GUIDE TIL LØJT LAND OG KALVØ

MARITIM GUIDE TIL LØJT LAND OG KALVØ

Det usædvanlige for landsognet på Løjt halvøen er tilknytningen til søfarten. I perioden fra slutningen af 1700-tallet og frem til omkring 1920 spillede den en vigtig rolle. Både som rekruttering af mandskab og i særdeleshed som leverandør af kapital til Aabenraas søfart. Væksten af skibsfarten i Aabenraa, og den voksende interesse for verden uden for sognet, gjorde at gårdmændene valgte at investere penge i søfarten. Længe før bondefrigørelsen i Danmark blev Løjts bønder frie jordbesiddere. Ganske vist nok underlagt hertugerne på Gottorp, men med ejerskabet til jorden voksede et overskud frem, som bønderne gennem køb af anpartar investerede i skibsfarten fra deres købstad.

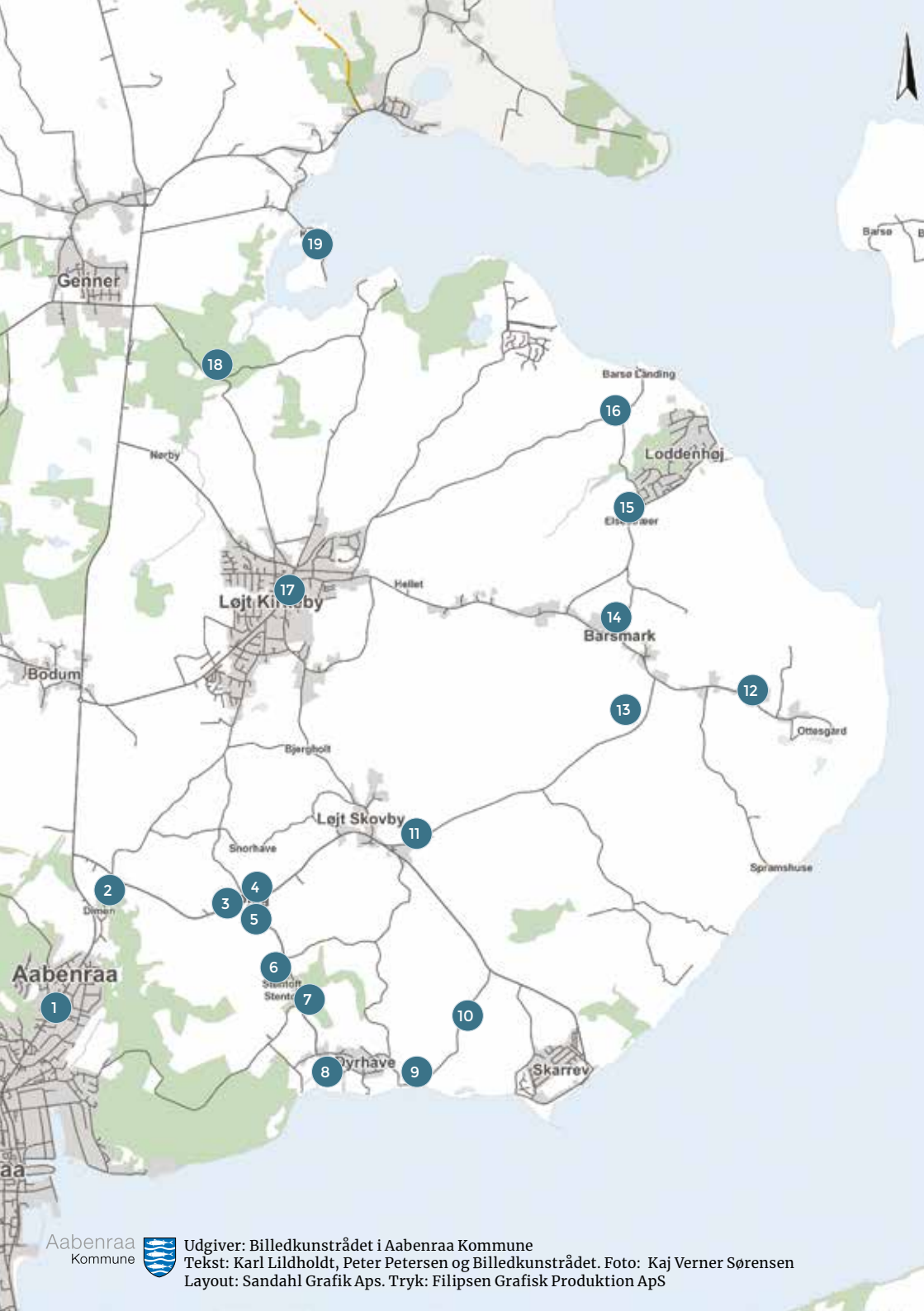
1730 var der 125 parthavere i Aabenraas flåde af handelsskibe. Af disse var 11 fra halvøen Løjt. I 1807 var der 14 løjtunge gårdmænd blandt parthaverne i Aabenraa. Disse nøjedes ikke med passivt at indkassere deres afkast, men fik mange af deres egne sønner til søs og med om bord på skibene, hvor de blev uddannet den traditionelle vej fra matros til styrmænd og skibsførere og kaptajner. Samtidigt løstes problemet med de mange sønner, hvor kun den ældste bror havde arveret til gården. Mange af Løjts gårde er dog dobbelt-

gårde, hvor brødre delte den oprindelige ejendom.

Investeringslysten var stor blandt gårdmændene på Løjt. Gennem en lang årrække var hver tiende landmand ejer af skibsanpartar. Der udvikledes gennem årene et særligt maritimt miljø, hvor kaptajns og skibsrederslægterne flettedes sammen ved giftermål, der oprettedes særlige private skoler med vægten lagt på matematik, sprog og geografi for børn, hvis fremtidige levevej ville ligge på de syv have.

I 1845 nåede antallet af søfarende helt op på 232 personer med bopæl i Løjt Sogn. På det tidspunkt var der registreret 40 kaptajner, 55 styrmænd og 137 matroser. Rekrutteringen af matroser skete især blandt lavere ansatte i landbruget; men disse nåede ikke ret meget videre i karrieren. Sønerne fra de store gårde startede også som matroser, men satsede på en egentlig uddannelse til skibsførere. Det krævede dog at der måtte investeres i en anpart før en ansættelse som kaptajn.

Slægterne Bruhn og Bendixen tilhørte løjtsøfartens overklasse. Mange af dem gik i land tidligt i karrieren, købte ejendomme på Løjt, med en vis forkærlighed for Stollig og Dyrhave, og fortsatte som redere og skibsbyggere.

MARTITIM RUNDTUR I DET BØLGENDE LANDSKAB

"CHINATOWN"

Haderslevvej Aabenraa. Langs den gamle landevej mod nord kan man iagttage mange huse og villaer fra perioden, hvor Aabenraa søfart kulminerer med et antal store damskibsrederier. Mange skibsofficerer udgik fra byens styrmandsskole, og som velhavende kaptajner byggede de en hel bydel af sirlige enfamiliehuse op langs landevejen. Området gik i mange år under navnet "Chinatown", idet de fleste sejlede på "ky-sten", som de kinesiske farvande kaldtes. Mange var også beskæftiget hos de store tyske rederier med hjemsted i Hamburg og Bremen.

DIMEN STENBRO

Vi forlader byen for at forcere den store bakkekam mod nord, som landevejen i hårnålesving snor sig op ad. Det har fra gammel tid været forbundet med store vanskeligheder at bevæge sig ud i oplandet fra byen. Mod syd bredte store sumpområder sig, som ofte var oversvømmede, og op af bakkerne på den anden side, såvel som mod vest, nordvest og nord skulle stejle, mudrede bakker klares. Tunge transporter lod sig ikke trække op over de lerede skrænter; heste og vogne sank ned i det gule ler. Mens mange teglværker nød godt af de store lerforekomster, vandede trafikken sig, og til sidst var man nødsaget til at brolægge de stejleste steder. Var man nået oven for Dimen kunne man puste ud på en mark, som havde fået navnet "Paradis".

MINDEANKER

Mange har sikkert bemærket det store anker, som ligger i krydset i Stollig, "æ Brohoi". Det ligger på en cirkelrund brolægning, som danner en firetakket stjerne; et kompas hvor spidserne peger mod de fire verdenshjørner. Umiddelbart ved siden af ligger en granitblok med inskriptionen: "Mindeanker for Stolligs søfolk". For nogle år siden besluttede landsbyens beboere at sætte et minde for de mange søfolk, som har boet her gennem tiderne, for skønt antallet er usædvanlig stort for så lille en landsby, ser den vejfarende ikke mange tegn på, at her trivedes et enestående maritimt miljø gennem mange hundrede år.

STOLLIG BYGADE 2

Gårdene og husene i landsbyen Stollig befolkedes næsten alle af søens folk. Stollig Bygade 2 er et godt eksempel på, hvordan en kaptajn byggede midt i 1800 – tallet. Smukt og rummeligt med fine detaljer. Læg mærke til søjlerne på hver side af terrassedøren. Denne fornemme udsmykning går igen på mange andre huse på Løjt Land, både store og små; her er der to helsøjler, som bærer en froton. Ejendommen blev udstykket fra Stolliggård og huset er bygget af kaptajn og skibsreder Jørgen Bruhn i 1852. Søn af skibsreder Hans Detlef Bruhn, Høgebjerg.

ANKERGRUND Stennevej 1

Ankergrund er opført i søfartens storhedstid og er udstykker fra Stolliggaard. Stuehuset er fra 1866 med høj sokkel og muret i flensborgsten. Vestfacaden har en centralt placeret hoveddør og herover en tofags gavnkvist. –Et meget herskabeligt stuehus. Gården er trelænget, udlængerne er noget ældre og udstyret med specielle støbejernsvinduer. Midt på den smukke gårdsplads er anbragt et skibsanker, deraf navnet Ankergrund.

5

STENNEVEJ 48

Stuehuset er opført i 1785 af skipper Nis Bendixen og vidner om den velstand, der fulgte med søfarten. I næsten 150 år, fra 1780, var ejerne søfarere og kaptajner, og havde deres indtægt fra koffardifarten. Huset har delvis kælder, fornem stueetage og loftsværelser, og er et af de største kaptajnshuse på Løjt Land. Specielt en tofløjet Louis Seize dør med overvinduer og en profileret pilaster på hver side er meget speciel. Mod syd er der en muret havestue med tofløjet terrassedør og granittrappe. Udlængerne er nyopførte efter brand, men før disse var der stald og ladebygning med stråtag. På et jordtilliggende på ca. otte ha blev der indtil begyndelsen af sidste århundrede drevet landbrug.

6

RESTAURANT KNAPP OG STENBJERG MØLLE

Stennevej 79 – Stenbjerg Mølle blev bygget i 1836 af skibsreder Jørgen Bruhn, i starten fungerende som kornmølle med lidt gæstgiveri, senere som mejeri. I 1893 blev ejendommen overtaget af Johannes Heinrich

Kunkel fra Sydslesvig, som byggede den nuværende restaurant, som den fremtræder i dag. Gennem mange år var æ Knapp et yndet udflugtsmål for Aabenraas borgerskab, som med "æ Kleinbahn" kunne tage fra staden til stationen i Stentoft og gå de sidste 200 meter til restauranten. Kunkel var også stationsforstander. I 1988 blev æ Knapp solgt til skibsreder Hans Michael Jepsen fra Hongkong Kroen blev restaureret og samtidigt blev den gamle møllebygning genopført. Knapp er i dag en af de bedste og mest besøgte restauranter i Sønderjylland.

7

8

TREKRONER Dyrhave 22

Gården Trekroner blev bygget i 1772 og har navn efter de tre karakteristiske skorstene. Kun få ejendomme på Løjt Land har lignende skorstenspiber. Området Dyrhave var oprindeligt dækket af skov og tjente som jagtterræn for adelige fra godset Høgebjerg. Herfra blev ejendommen udstykket. Dens beboere skulle holde øje med folk fra det nærliggende Aabenraa, som lejlighedsvist stjal brændsel. Stuehuset er et stråtrækt længehus på 10 fag, og har været beboet af mange søfarende

9

ELDORADO Dyrhave 101

Stedet har fået sit navn af digteren Mads Nielsen, der efter et besøg på gården i 1909 kaldte den for "et Eldorado med udsigt over fjorden og tæt på skov og bæk". Gården er bygget i 1775 af kaptajn Jens Styding på jorder, tilhørende gods-et Høgebjerg, som oprindeligt hørte under Hertugen i Gottorp. Jens Stydings søn døde i Havana i 1835. På gårdspladsen findes et gammelt bulhus. Den smukke firlængede gård har gennem tiderne bevaret sit oprindelige præg, og har været beboet af en lang række kaptajner.

DYRHAVE 150

Gården er opført af skibskaptajn Paul Paulsen i 1801. Stuehuset har to statelige skorstene med kroner, I gavlen ses bogstaverne P P og årstallet 1801 Gavlvinduerne er forsynet med svungne profilerede "øjnebryn". Fra denne gård er der også en flot udsigt over fjorden.

10

11

HØGEBJERG Stennevej

Godset Høgebjerg hed i 1560 Avsøholm, og ejedes af hertugen på Gottorp. Det blev i 1760 solgt til borgmester Bendix Kamphøvenner fra Aabenraa. Efter 1798 var godset ejet af skiftende kaptajner og skipper. I 1831 købtes gården af kaptajn og skibsreder Hans Detlef Bruhn, som var bror til den kendte agent Jørgen Bruhn. Der levedes i mange år et overdådigt og herskabeligt liv på godset. Årstallene 1786 og 1912 på stuehuset fortæller om opførelsesåret og genopførelsesåret efter en brand. De nuværende avlsbygninger er bygget af apoteker Ebsen fra Frederiksstad. Gården kan ikke ses fra vejen.

LONTOFT

Barsmark Bygade 249

For hundrede år siden havde Løjt endnu en del bulhuse. Det drejede sig om især udlænger, stalde, lader og udhuse. Enkelte stuehuse i bul fandtes også. Den overordentlig smukke gård, Lontoft på Barsmark Bygade, vender sine bulbyggede stalde og lader ud mod beskueren, og giver et godt indtryk af, hvor smukt og særegent denne byggemåde faldt ind i det omgivende landskab. Gårdens historie går helt tilbage til 1563; den er renoveret og genopført af Hans Michael Jebesen.

12

BLÅHØJ

Bakkedraget Blåhøj ligger midt imellem Skovby og Barsmark. Bakken er offentlig tilgængelig med en smal sti op til toppen. Derfra er der en fantastisk udsigt over hele halvøen, man kan se sydsiden af Aabenraa Fjord med Varnæs Hover, man ser ALS, Barsø, Lillebælt til Aarø og Assens på Fyn. Blåhøj er med sine 81 m et af de højeste punkter på Løjt Land, og var fra gammel tid galgebakke for sognet. Spændende er også sagnet om Blåhøj-præsten, der af øvrigheden blev halshugget på bakken, og som siges af "gå igen". Rædselsslagne nattevandrere har ifølge flere udsagn set præsten komme gående med sit blodige hoved under armen.

JAKOBSGÅRD Jakobsgaardstorte 11

Den store gård Jakobsgaard har, lige som de fleste ejendomme på Løjt land været beboet af søfarende i flere generationer. Gården er også en af de mange slægtsgårde på Løjt, og er ejet af Krag – slægten har ejet stedet i mere end 200 år. I øvrigt findes der ikke mindre end 8 slægtsgårde på Løjt, der ejes af en "Krag". Stuehuset er nænsomt restaureret med stråtag, og giver et godt indtryk af, hvor meget halvøen er præget af søfarten og den dermed forbundne velstand, specielt i det 19. århundrede. For enden af laden er der indmuret en mindeplade for foged Paul Hanssen født 1694.

DALHOLDT OG MØLLEN Loddenhøjvej 115

Dalholdt er en gammel kaptajns gård, som i 1830 blev købt af Jakob Adolf Bruhn, en bror til den kendte skibsreder agent Jørgen Bruhn. Midt på gårdspladsen ses en meget flot statue af jagtgudinden Diana. Til gården hører også et fantastisk jagtrevir, der i fordums tid blev brugt af forskellige adelsslægter. Gården er stadig i Bruhnslægten's eje. Et stykke fra ejendommen lå tidligere gårdens vandmølle, som mange bønder i sognet havde møllepligt til. En smal vej, Mølleforte, fører over Barsbækken og snor sig som en utrolig dyb hulvej op over bakkekammen og vidner om århundreders kørsel til møllen.

UDSIGT FRA BARSØ LANDING

Man finder næppe en skønnere udsigt noget sted i Danmark end her; med Fyn og Als i horisonten, den smukke ø Barsø i midten og det skovklædte Sønderballehoved, som danner nordsiden af Genner Fjord. Barsø har, som det øvrige Løjt, gennem tiderne sendt mange unge mænd til søs. Farvandet er dybt og sejlbart, og har skabt gode muligheder for søfart og fiskeri. På Kalvø i den inderste del af fjorden byggedes nogle af de største klipperskibe i Nordeuropa, der opstod en havn med handelsplads, fiskeri og "eksport" af især tøv fra de store moser ved Lerskov.

LØJT KIRKE

Kirken er bygget omkring år 1100 som en kampestenskirke. Al-tertavlen, nok en af Danmarks fineste og bedst bevarede, er et kunstværk fra 1520 med et mylder af udskårne, maledede og forgyldte figurer. Kirkeskibet vidner om sognets tilknytning til søfarten, og menes at være en model af skibsreder Jørgen Bruhns fregatskib "Creole". Et vidnedsbyrd om hvor langt omkring på verdenshavene søfolkene fra Løjt nåede allerede sidst i 1700-tallet, er også den store smukt udhuggede ølandssten, der ligger ved våbenhuset. Her kan bla. læses: Til evig Æresminde for Svenne Knutzen, der efter Herrens behagelige Vilje i hans Ungdoms Blomsters 26. Aar 1775 maatte lægge hans Ben i Syrin-amen i det nederlandske Vest Indien

17

18

RUNDEMØLLE Rundemøllevej 180

Ved Rundemølle finder vi et pragtfuldt sønderjysk landskab med stejle skovklædte skrænter, hurtigt rindende bække og skønt beliggende, prægtige møllebygninger. Hovedhuset vidner om et stort og veldrevet mølleri med mange ansatte. Den stråttækte møllebygning rummer i dag en samling af møbler og klædedragter fra de store kaptajnsgårde, og det ligeledes stråttækte magasin huser bla. en stor samling skibsmodeller, visende sejskibenes udvikling fra det gamle Egypten til sejskibenes storhedstid. Museet drives af Løjt lokalhistoriske Forening.

KALVØ

Kalvø er en lille ø i Gennær Bugt nord for Løjt land. Øen er forbundet til fastlandet med en dæmning, som i 1930'erne afløste en bro. Første gang man hører om Kalvø, som gennem tiderne har fungeret som grænsningsoverdrev, er i 1231. I 1847 købte skibsreder og agent Jørgen Bruhn hele øen for 6.360 rigsdaler. (12.720 kr.) Jørgen Bruhn ville oprette et skibsværft på den ubebyggede ø. Værftet voksede gennem 1850erne til en betydelig virksomhed med spanteloft, smedie, bedding og boliger. På den tid fandtes der ellers kun større værfter i Aabenraa og i København. Øens havn er fra samme periode. I 1851 løb det første skib af stabelen på værftet og blev navngivet "Callø". Det var et meget stort skib efter den tids forhold, større end noget skib bygget i værftsbyen Aabenraa. I 1857 søsattes Nordens største handelsskib her. Det var et klipperskib efter nordamerikansk mønster, bygget til hurtige sejlads rundt Kaphorn. Skibet fik navnet "Cimber". Det var en hurtigsejler, der på sin første rejse fra Liverpool til San Francisco, satte en rekord på 103 døgn. Rekorden er aldrig blevet slået. For at lette vejen for de ansatte fra Løjt til værftet, byggede Jørgen Bruhn på et tidspunkt en bro fra Løjt halvøen til Kalvø. Han byggede også den store bro til Gennær strand efter gentagne forsøg på at oprette en dæmning. Værftet mistede dog sin betydning i takt med at sejskibenes andel af handelsflåden blev mindre. Det blev nedlagt i 1869. Siden 1974 har Miljøministeriet ejet Kalvø. De fleste af bygningerne fra værftets tid eksisterer stadig. Værftsejerens bolig, "Herrehuset" som i dag rummer et lille værftsmuseum, smedien, bygmestrenes boliger, 10 arbejderboliger i længehuset og nogle ladebygninger. I dag er øens marina et yndet sted for egnens sejlere, gæstesejlere og lystfiskere. En smuk spadseresti går hele øens rundt med skønne udblik til det fredede naturbeskyttelsesområde der omkranser Kalvø.

19

